

Палей Д. А.

аспірант,

Приватний вищий навчальний заклад «Європейський Університет»

м. Київ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-4115-0587>

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-483-5-26>

ДОСЛІДЖЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ РИНКОВОГО СЕРЕДОВИЩА ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕДИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ У КРИЗОВИЙ ПЕРІОД

Українська система охорони здоров'я протягом останніх років зазнала істотних випробувань, пов'язаних спочатку з пандемією COVID-19 (2020–2021 рр.), а згодом – із повномасштабною військовою агресією (з 2022 р.). В обох кризових ситуаціях медичні підприємства (державні та приватні клініки, фармацевтичні виробники, діагностичні центри, аптечні мережі) опинилися на передовій, забезпечуючи безперервне надання послуг населенню. Разом з тим, періоди глобальних і внутрішніх криз виявили проблеми, накопичені в українській медицині: недофінансування, диспропорцію між державним і приватним секторами, недостатнє ресурсне забезпечення, кадровий дефіцит, слабку інфраструктурну базу в прифронтових регіонах тощо [1; 5].

У контексті сучасних викликів стійкість медичного сектора має велике суспільне значення. Йдеться не лише про медичні послуги як такі, але й про фармацевтичне забезпечення, профілактику інфекційних хвороб, реагування на надзвичайні ситуації, психологічну й реабілітаційну допомогу населенню. Для того щоб медичні заклади могли належно виконувати свої функції, ринкове середовище має надавати низку сприятливих умов – від доступу до інвестиційних ресурсів і технологій до конкурентних механізмів, що мотивують підвищення якості. У військовий період ринкова динаміка поєднується зі зовнішньою гуманітарною допомогою та державними програмами, мета яких – якнайшвидше відновлення пошкодженої медичної інфраструктури [2]. Отже, постає завдання дослідити, який потенціал закладено в українському ринковому середовищі для підтримки та модернізації медичних підприємств у кризу.

Пандемія COVID-19. Вона стала першим потужним стрес-тестом для системи охорони здоров'я України та виявила низку обмежень. Державні та комунальні клініки мали дефіцит кисневого обладнання, засобів індивідуального захисту, не вистачало ліжок інтенсивної терапії [4]. Одночасно приватні лабораторії та клініки швидко адаптувалися, почавши надавати масштабні ПЛР-тестування й консультації онлайн. Хоча на першому етапі запровадження жорстких карантинів і зменшення платоспроможного попиту скоротили обсяги планових відвідувань, згодом високий попит на діагностику COVID-19 сприяв зростанню деяких сегментів приватного медичного бізнесу [6]. Це дало змогу частково компенсувати фінансові втрати, а також підтвердило затребуваність конкуренції й різноманітних форм власності у медичній сфері.

Воєнний період. Починаючи з лютого 2022 р., до попередніх викликів додалися:

- Руйнування лікарень та аптек у прифронтових регіонах, загроза безпеці персоналу й пацієнтів.
- Масова внутрішня міграція населення, що перевантажила медичну інфраструктуру західних та центральних областей.
- Порушення логістики постачання ліків і витратних матеріалів.
- Зниження доходів населення, а отже, тимчасове скорочення попиту на певні (неекстрені) медичні послуги [1; 5].

Однак навіть у таких умовах значна кількість приватних медичних закладів відновили роботу, переорієнтувавшись на прийом переселенців або поранених, а аптечні мережі відновлювали діяльність після незначної стабілізації безпекової ситуації [2]. Це свідчить про те, що ринкові механізми можуть підтримувати оперативне реагування на суспільні виклики.

Державне фінансування та допомога. У 2020–2022 рр. держава значно збільшила видатки на охорону здоров'я, фінансуючи як програму боротьби з COVID-19 (закупівля вакцин, виплати медикам), так і заходи з відновлення зруйнованих об'єктів [3]. Важливою була і допомога міжнародних донорів: Всесвітній банк, ВООЗ, благодійні організації. Ключовими каналами надходження коштів залишаються державний бюджет і трансферти, що розподіляються через Національну службу здоров'я України (НСЗУ). Також у воєнний час сталися суттєві постачання гуманітарної медичної допомоги.

Разом із тим, значні обсяги державного фінансування не завжди гарантують ефективність витрат. Часом кошти спрямовуються

переважно на закупівлю дорогого обладнання без належної підготовки фахівців чи інфраструктури. Крім того, в умовах війни частина ресурсів необхідна для військово-медичного напрямку (протези, витратні матеріали для польових шпиталів), а отже, цивільна складова може недоотримувати підтримку.

Приватні інвестиції. У мирний час значна частка інвестицій у медицину надходила від приватних компаній: вони будували мережі лабораторій, амбулаторних клінік, діагностичних центрів з дорогим обладнанням, пропонували комплексні страхові програми [1]. З початком пандемії та війни ризики для інвесторів зросли, проте великі міжнародні компанії (у фармацевтиці, дистрибуції, діагностиці) не пішли з українського ринку, вважаючи його перспективним у середньо- та довгостроковій перспективі.

Перспективним напрямом стає державно-приватне партнерство (ДПП). Уряди різних країн використовують такий механізм для відбудови комунальної інфраструктури, коли держава передає приватній компанії частину повноважень з управління або залучає інвестиції на принципах взаємовигідної співпраці. Для української медицини ДПП може стати інструментом не лише для відновлення пошкоджених лікарень, а й для модернізації галузі (впровадження найкращих управлінських практик, доступ до сучасних методів лікування) [2].

Телемедицина й онлайн-сервіси. Пандемія COVID-19 прискорила розвиток телемедицини: з'явилися численні платформи для онлайн-консультацій, де пацієнти могли отримувати поради лікарів дистанційно. У воєнний період ці сервіси стали ще актуальнішими, особливо для переселенців або людей у прифронтових регіонах. Приватні клініки, які швидко опанували таку модель, змогли залучити додаткову аудиторію. Державні лікарні також почали застосовувати дистанційний консультативний формат для певних видів супроводу (наприклад, лікування хронічних захворювань, психологічна реабілітація).

Електронний рецепт і цифрова інфраструктура. У 2022–2023 рр. в Україні запроваджено електронний рецепт на всі рецептурні препарати, що підвищує прозорість і контроль за обігом ліків. Для аптек це означає додаткові інвестиції у програмне забезпечення, проте дає змогу покращити облік та зменшити фальсифікації [5]. Цифрові платформи eHealth і реєстри пацієнтів розвиваються завдяки державній підтримці та, почасти, впровадженню IT-рішень від приватних компаній.

Мобільні додатки та чат-боти. Зростання популярності різних мобільних сервісів для пацієнтів (запис на прийом, пошук найближчої

аптеки, замовлення ліків із доставкою, нагадування про вакцинацію) теж стало одним із трендів кризового часу. Ці інновації допомагають оптимізувати взаємодію між закладами охорони здоров'я та пацієнтами, знижують навантаження на реєстратуру й полегшують доступ до послуг для людей, які вимушено переїхали [5].

Ринкове середовище, в якому функціонують медичні підприємства України, незважаючи на глибоку кризу, виявляє значний потенціал до розвитку та інновацій. Пандемія COVID-19 та воєнна агресія мали різноспрямований вплив: з одного боку, вони призвели до знищення частини інфраструктури, зниження попиту, кадрового дефіциту; з іншого – стимулювали залучення державних коштів і міжнародної допомоги, пришвидшили впровадження телемедицини, електронних рецептів, нових форм партнерства між владою та бізнесом [1; 5].

Подальший розвиток ринку медичних послуг в Україні пов'язаний із комплексною відбудовою матеріально-технічної бази «краще, ніж було», інтеграцією досвіду кризового менеджменту у повсякденну практику, формуванням конкурентного середовища для приватного й державного секторів і модернізацією системи підготовки та стимулювання кадрів. Особливу увагу слід приділити розбудові реабілітаційної інфраструктури та розвитку психологічної допомоги, оскільки наслідки війни впливатимуть на здоров'я населення протягом багатьох років.

Якщо державні органи зможуть налагодити ефективні механізми регулювання й підтримки, включно з прозорим фінансуванням і стимулюванням інновацій, а бізнес-структури – швидко адаптуватися й продовжити інвестувати в нові послуги та технології, Україна матиме шанси не лише відновити медичний сектор на докризовому рівні, а й здійснити якісний стрибок уперед. Такі перетворення здатні створити сучасну, доступну й конкурентну систему охорони здоров'я, що відповідатиме найкращим світовим стандартам і забезпечуватиме надійний захист населення в періоди будь-яких майбутніх викликів.

Література:

1. Війна і ліки: аптечний продаж за підсумками I півріччя 2022 р. Щотижневик АПТЕКА, 2022. URL: <https://www.apteka.ua/article/641331>
2. Команда YC.Market. Медичні заклади України (огляд)–YC.MarketBlog, 26 січня 2024. URL: <https://blog.youcontrol.market/miedichni-zakladi-ukrayini>

3. Міністерство фінансів України. У 2022 році видатки на охорону здоров'я становили 215,3 млрд гривень (Мінфін). Держзакупівлі.новини, 2023. URL: <https://dzplatforma.com.ua/news/62133>

4. Скільки в Україні медиків, лікарень та ФАПів. Слово і Діло, 16.11.2023. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/05/25/infografika>

5. Шкоду завдано: збитки охорони здоров'я за рік війни та пріоритетні потреби у відновленні. *Щотижневик АПТЕКА*, 2023. № 14 (1385). URL: <https://www.apteka.ua/article/662099>